

Wanda Krystyna Roman

Wykorzystanie kolekcji Wojskowej Komisji Archiwalnej w badaniach naukowych w działalności dokumentującej losy Polaków w latach 1939-1958

Piotrkowskie Zeszyty Historyczne 4, 205-213

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wanda Krystyna Roman

WYKORZYSTANIE KOLEKCJI WOJSKOWEJ KOMISJI
ARCHIWALNEJ W BADANIACH NAUKOWYCH I W DZIAŁALNOŚCI
DOKUMENTUJĄCEJ LOSY POLAKÓW W LATACH 1939-1958

**1. Współpraca i pomoc Wojskowej Komisji Archiwalnej udzielona instytucjom
i organizacjom społecznym w kraju i za granicą**

Poza zasadniczym kierunkiem prac Wojskowej Komisji Archiwalnej, który obejmował rozpoznawanie, badanie i kopiowanie oraz przesyłanie do kraju dokumentów archiwalnych, współdziałała ona z wieloma instytucjami krajowymi i zagranicznymi. Współpraca objęła te instytucje i osoby, których działalność wiązała się lub wiąże dotychczas z przedmiotem prac komisji. Poza Naczelną Dyрекcją Archiwów Państwowych były to m.in.: Prokuratura Federacji Rosyjskiej, Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Wspólnota Polska, Polska Akademia Nauk i Uniwersytet Warszawski.

Na prośbę Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych komisja wykonała 165 tysięcy stron kopii dokumentów na potrzeby polsko-rosyjskiego komitetu redakcyjnego dzieła – *Katyń. Dokumenty zbrodni*. Bez pomocy WKA wydanie w planowanym terminie pierwszego tomu pt.: *Jeńcy nie wypowiedzianej wojny, sierpień 1939-marzec 1940*, byłoby niemożliwe.

Do połowy grudnia 1992 r. wykonano po dwa komplety kopii (w sumie 54 000 kart) pełnej dokumentacji trzech głównych obozów jenieckich (Ostaszków, Koziełsk i Starobielsk). Szybko odstąpiono od pierwotnego zamiaru skopiowania tylko dokumentacji katyńskiej. Spowodowała to wizyta w Moskwie prof. Mariana Wojciechowskiego, w trakcie której Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych zapoznał się z materiałami gromadzonymi przez WKA i po ich ocenie, wpłynął na uzupełnienie porozumienia WKA z polsko-rosyjskim komitetem redakcyjnym. Na jego potrzeby WKA wykonała do kwietnia 1993 r. dalsze 96 000 kart kserokopii.

Przypomnę, że promocja dzieła *Katyń – dokumenty zbrodni* odbyła się 30.11.1995 r. w Warszawie. Niestety, jego autorzy przemilczeli fakt, że wydanie tomu było możliwe tylko dzięki pomocy WKA i zaangażowaniu jej pracowników, głównie jej szefa i historyków z Wojskowego Instytutu Historycznego.

Kserokopie dokumentów pozyskiwane przez komisję w Moskwie, przed wysłaniem do kraju gromadzone były w Ambasadzie RP w Moskwie. Tam wielokrotnie

korzystali z nich urzędnicy prokuratury Federacji Rosyjskiej podkreślając, że znacznie przyspiesza to prowadzenie śledztw w sprawie zbrodni stalinowskich popełnianych na polskich obywatelach.

W październiku 1992 r. z WKA nawiązała współpracę Prokuratura Wojskowa Armii Rosyjskiej prowadząca śledztwo w sprawie Katynia. Na terenie polskiej ambasady w Moskwie rosyjscy prokuratorzy wojskowi rozpoczęli przegląd i badanie kserowanych dokumentów odnoszących się do prowadzonych przez nich spraw. Jak oceniał, może zbyt optymistycznie, rosyjski prokurator płk Stefan Rodziejewicz, dzięki dokumentom zgromadzonym przez WKA, śledztwo w sprawie zbrodni katyńskiej nabrało tempa.

Materiały źródłowe otrzymane od WKA ułatwiały prowadzenie przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych negocjacji z przedstawicielami Federacji Rosyjskiej w sprawie rekonstrukcji cmentarzy polskich w Rosji.

Współpraca historyków i archiwistów wojskowych z podobnymi służbami podległymi Ministerstwu Spraw Wewnętrznych, przyniosła również wymierne rezultaty. Otóż na prośbę kierownictwa MSW przejrano teczki zawierające dane personalne więźniów obozu w Ostaszkowie i ich rodzin. Materiały te zakupione w 1993 r. przez WKA, znajdowały się w CAW i zostały na polecenie płk. Jana Pięty udostępnione archiwistom z Centralnego Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. Z kolei w październiku i listopadzie 1995 r. w Moskwie historycy z komisji przejrzeni i skopiowano na potrzeby Centralnego Archiwum MSW około 5500 arkuszy dokumentów.

Muzeum Państwowe w Oświęcimiu od lat czyniło starania o odzyskanie, wywiezionej przez Armię Czerwoną w styczniu 1945 r. dokumentacji obozowej, przechowywanej obecnie w moskiewskim Ośrodku Przechowywania Zbiorów Historyczno-Dokumentacyjnych. Dzięki staraniom WKA muzeum to otrzymało około 10 tysięcy kopii ważnych akt z tej dokumentacji. Wcześniej została podpisana umowa między WKA, OPZH-D i muzeum. Na jej podstawie wiosną 1995 r. komisja wybrała i przygotowała do kopiowania teczki personalne więźniów Oświęcimia.

Z komisją nawiązała również współpracę Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa, na potrzeby której do kwietnia 1993 r. wykonano 5 000 kart kserokopii. Kolejne partie dokumentów przekazywano sukcesywnie w następnych latach. Współpraca z Radą Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa polegała m.in. na przekazaniu jej około 10 tysięcy kopii tzw. dokumentacji cmentarnej. Jest to unikalny zbiór dotyczący cmentarzy przyobozowych i innych miejsc pochówku Polaków zmarłych na terytorium b. ZSRR.

13 lipca 1995 r. prof. Jan Pięta przekazał Sekretarzowi Generalnemu Rady mgr. Andrzejowi Przewoźnikowi, 249 arkuszy dokumentów dotyczących spraw związanych z bitwą pod Lenino. Dostarczona przez WKA dokumentacja pozwoliła na opublikowanie jej w formie książkowej. I w tym przypadku również autorzy prze-milczeli pomoc udzieloną im przez Komisję.

Wiosną 1997 r., członek Wojskowej Komisji Archiwalnej dr Wanda Krystyna Roman pracująca w Wilnie w archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych dotarła

do opracowanej przez zespół historyków i archiwistów litewskich listy około 130 000 osób, w większości narodowości polskiej, deportowanych z terenu Litwy w okresie II wojny światowej. Wojskowa Komisja Archiwalna zakupiła te materiały na nośnikach komputerowych w postaci 29 dyskietek. Jeden ich komplet przekazano do Urzędu ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych, za co minister Adam Dobroński w specjalnym piśmie dziękował ministrowi obrony narodowej.

2. Wykorzystanie akt do celów naukowych

Natomiast w Polsce podjęcie w 1992 r. działalności przez Wojskową Komisję Archiwalną spotkało się z dużym społecznym zainteresowaniem. W stosunkowo krótkim czasie zaczęły napływać do Centralnego Archiwum Wojskowego prośby o umożliwienie dostępu do akt sprowadzanych przez Komisję.

Pisma przysyłały osoby, które spodziewały się uzyskać informacje i potwierdzenie swojego, lub osób z najbliższej rodziny, pobytu w łagrach oraz instytucje państwowe i społeczne zajmujące się tą problematyką. Z aktami tymi zapoznawać się chcieli również historycy i publicyści. Podjęto decyzję o równoczesnym opracowywaniu i udostępnianiu zainteresowanym dokumentacji merytorycznej i personalnej.

W latach 1993-2000 z Kolekcji WKA w pracowni naukowej CAW korzystało co najmniej 66 osób. Liczba ta nie obejmuje osób, które w latach 1993-1995 uzyskały zgodę na zapoznanie się z aktami bezpośrednio u pracowników archiwum opracowujących Kolekcję oraz członków WKA. Ci ostatni, zgodnie z wytycznymi szefa Oddziału XII (VII) Sztabu Generalnego, zamawiali kserokopie bezpośrednio u pracowników CAW opracowujących akta lub, za zgodą szefa CAW, kserokopie były udostępniane im do kopiowania poza archiwum.

Korzystający z akt w pracowni CAW dokonali kwerendy 1982 jednostek archiwalnych, z których zamówili i odebrali ponad 3000 stron kserokopii.

Tematyka prac, do których opracowania zainteresowani sięgali po akta z Kolekcji WKA, świadczy o wartości i przydatności tejże do badań naukowych i prac publicystycznych. Odnalezione i skopiowane w archiwach byłego ZSRR dokumenty stanowią materiał unikatowy, pozwalający na ukazanie zjawisk i problemów związanych z historią i losami nie tylko Polski i Polaków. Dlatego kolekcja jest w tak dużym stopniu wykorzystywana do badań naukowych. Sięgają po nią zarówno studenci, publicyści, jak i profesjonalni historycy. Należy podkreślić, że wykorzystywany jest praktycznie cały zakres treściowy i chronologiczny dokumentacji.

Informacje uzyskane z badań nad dokumentacją WKA wykorzystywane są w większości do pisania prac kwalifikacyjnych, związanych z uzyskaniem tytułów i stopni naukowych. Udało się ustalić, że do tej pory na bazie kolekcji WKA powstało m.in.: szereg prac magisterskich, licencjackich i dyplomowych; co najmniej 25 prac doktorskich i 15 rozpraw habilitacyjnych.

Ich twórcy to naukowcy, nauczyciele akademicy i słuchacze uczelni krajowych, ale również i zagranicznych: m.in. Uniwersytetów: Gdańskiego, Mikołaja Koperni-

ka w Toruniu, Wrocławskiego, Łódzkiego, Warszawskiego, Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetu w Białymstoku. Także innych uczelni jak m.in. Akademii Obrony Narodowej, Akademii Świętokrzyskiej, Akademii Podlaskiej, Wojskowej Akademii Technicznej, wyższych szkół pedagogicznych w Słupsku, Koszalinie i w Rzeszowie, czy wreszcie Politechniki Zielonogórskiej. To także, a może przede wszystkim naukowcy z szeregu liczących się w Polsce i w świecie placówek naukowych jak m.in.: Fundacji Lavder z USA, Wojskowego Instytutu Historycznego Czeskiej Akademii Nauk w Pradze, Uniwersytetu w Düsseldorfie i Uniwersytetu w Kijowie, wreszcie krajowych, jak Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk i inne.

Na bazie źródeł z archiwów byłego ZSRR sprowadzonych przez Komisję pracują historycy z wielu ośrodków naukowych. Przygotowywane są prace magisterskie, doktorskie i habilitacyjne – głównie w Wojskowym Instytucie Historycznym Akademii Obrony Narodowej.

W oparciu o archiwalia zgromadzone przez WKA pracownicy Wojskowego Instytutu Historycznego prowadzili niezwykle aktywną działalność ekspercką na potrzeby przede wszystkim polskiego wymiaru sprawiedliwości, ale również organizacji społecznych, kombatanckich i innych, oraz osób prywatnych. Szacunkowo ocenia się, że materiały WKA zostały przez pracowników WIH wykorzystane przy sporządzaniu co najmniej 500 ekspertyz sądowych i innych. Należy podkreślić, że ta żmudna, codzienna praca historyków wojskowych, była wpisana w ich obowiązki służbowe i wykonywana na rzecz wspomnianych wcześniej instytucji całkowicie bezpłatnie, w ramach świadczeń resortu obrony narodowej na rzecz społeczeństwa.

Na podstawie materiałów WKA ukazało się wiele publikacji, w tym niezwykle cennych książek, głównie pracowników Wojskowego Instytutu Historycznego m.in. trzytomowe dzieło *Agresja sowiecka na Polskę w świetle dokumentów. 17 września 1939*. Kolekcja WKA doczekała się już pierwszej monografii. Pod kierownictwem pracownika WIH dr Wandy Krystyny Roman została napisana i obroniona praca pt. *Kolekcja WKA w zbiorach CAW*.

Dokumentację z kolekcji WKA wykorzystują także liczne, inne krajowe instytucje naukowe, społeczne i organizacje kombatanckie, m.in.:

- Zarząd Główny Związku Sybiraków oraz „Środowisko Borowiczan”;
- Muzea: Historii Miasta Krakowa i Jeńców Wojennych w Łambinowicach;
- Stowarzyszenie Rodzina Katyńska;
- Departament Kadr MON;
- Archiwum Straży Granicznej;
- Redakcja *Polskiego słownika biograficznego*;
- Główna Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu;
- Towarzystwo Miłośników Wołynia i Polesia;
- Ośrodek „KARTA”.

Szczególny charakter posiada współpraca na bazie Kolekcji WKA Centralnego Archiwum Wojskowego właśnie z Ośrodkiem „KARTA”.

Treść dużej części dokumentacji uzyskanej przez Wojskową Komisję Archiwalną łączy się ściśle z tematyką będącą przedmiotem działalności Ośrodka. Dlatego

jego pracownicy dokumentacją tą interesują się szczególnie.

Jednym z głównych celów „KARTY” jest realizacja programu badawczego pt. *Indeks Represjonowanych* mającego na celu odnalezienie i udokumentowanie losu osób represjonowanych przez system sowiecki. W ramach *Indeksu Represjonowanych* wydawane są kolejne tomy zawierające imienne wykazy Polaków więzionych w łagrach b. ZSRR. W jedenastu dotychczas wydanych tomów dokumentację pozyskaną z CAW wykorzystano w: t. II – *Rozstrzelani w Charkowie*, t. IV – *Uwięzieni w Borowiczach*, t. V – *Jeńcy w Griazowcu i Suzdału*, t. VI – *Aresztowani w rejonie Lwowa i Drohobycza*, t. VII – *Uwięzieni w Stalinogorsku*, t. VIII – *Uwięzieni w Donbasie i pod Saratowem*, t. IX – *Jeńcy zmarli i zaginieni*, t. XI – *Jeńcy w Juży*, t. XII – *Jeńcy obozu lwowskiego*.

Obok opisanej szczegółowo współpracy z Ośrodkiem „KARTA”, materiały WKA udostępniono dla potrzeb stowarzyszeń kombatanckich, przede wszystkim środowisk obozowych, Rodziny Katyńskiej itp.

Dokumenty z Kolekcji eksponowane były na stałej wystawie w budynku CAW oraz okazjonalnie. Duże zainteresowanie dokumentacją wykazali m.in. historycy wojskowi, uczestnicy odbywającego się we wrześniu 1994 r. w Warszawie Kongresu Międzynarodowej Komisji Historii Wojskowej, którego organizatorem był Wojskowy Instytut Historyczny.

3. Kwerendy personalne

Przemiany, jakie zaszły w Polsce po 1989 r. spowodowały także to, że ludzie, których rodziny lub którzy sami doznali w latach 1939-1959 krzywd od totalitarnego systemu komunistycznego, mogli wreszcie nie tylko o tym bez obawy mówić, ale i upominać się o zadośćuczynienie za doznane krzywdy i upokorzenia.

Zmiany przepisów w zakresie uzyskiwania praw kombatanckich, emerytalno-rentowych czy odszkodowań spowodowały, że już w 1990 r. do Centralnego Archiwum Wojskowego zaczęły napływać prośby o potwierdzenie „pobytu na Wschodzie” w okresie wojny i bezpośrednio po niej.

Przechowywane dotychczas w archiwum resortowym MON dokumenty, dawały możliwość potwierdzenia tego faktu jedynie żołnierzom, którzy w latach 1943-1945 pełnili służbę w jednostkach Wojska Polskiego na froncie wschodnim, a i to pod warunkiem, że w książkach ewidencyjnych wcielen do poszczególnych oddziałów były dane o najbliższych, którzy pozostali w ZSRR, bądź adres „Wojenkomatu”, z którego kierowano Polaków do wojska. Informacje o losach w Polsce i na zesłaniach w ZSRR zawierają także *Zeszyty personalne* około 70 tysięcy żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, którzy w 1946 i 1947 roku powrócili do kraju.

Odnalezienie i skopiowanie przez członków WKA wykazów, kartotek i dokumentacji personalnej jeńców z 1939 r., a także wykazów i akt dochodzeniowo-śledczych oraz personalnych Polaków represjonowanych od 1944 r., stworzyło dla wielu z nich nadzieję na uzyskanie informacji o krewnych, a przede wszystkim możliwość prawnego potwierdzenia swego pobytu w ZSRR z określeniem przyczyn,

z powodu których zostali tam wywiezieni. Szybkie tempo opracowania tych akt spowodowało, że już w 1993 r. można było pozytywnie odpowiadać na pisma w tej sprawie. Ich liczba sukcesywnie rosła. Obrazuje to tabela nr 1.

Jak wynika z korespondencji i rozmów z zainteresowanymi, do sukcesywnego (do 1999 r.) wzrostu ilości pism przyczyniły się informacje o pozytywnych efektach poszukiwań w CAW na bazie kolekcji WKA, upowszechniane przez instytucje i stowarzyszenia, w tym między innymi przez:

- Związek Kombatantów i Byłych Więźniów Politycznych;
- Główną Komisję Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu;
- Związek Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego;
- Związek Sybiraków – Zarząd Główny i koła terenowe, a w szczególności środowisko Borowiczan;
- Urząd do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych;
- Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej i jego koła terenowe;
- Polski Czerwony Krzyż.

Te organizacje nie tylko inspirują do pisania do CAW swoich członków i zgłaszających się do nich zainteresowanych, lecz również same przesyłają do CAW pisma i prośby o ustalenie losów, często jednocześnie kilkunastu bądź nawet kilkudziesięciu osób. Dlatego przedstawiona w tabeli 1 liczba pism wpływających jest mniejsza niż liczba osób, których danych poszukiwano.

Największa część pism dotyczy internowanych oraz skazanych w latach 1944-1945. Byli to najczęściej żołnierze Armii Krajowej i innych ugrupowań zbrojnego podziemia, w tym często „wyłapywani” z oddziałów Wojska Polskiego. Szacunkową liczbę osób, którą obejmowały pisma wchodzące do CAW wraz z podaniem przyczyn represjonowania obrazuje tabela nr 2.

Oczywiście najpełniejsze informacje otrzymują zainteresowani wtedy, gdy w Kolekcji znajdują się kserokopie ich teczek personalnych, zawierające obok pełnych danych osobowych dokumenty ze śledztwa, sądowe, obozowe itp. W przypadku odnalezienia danych, zainteresowany otrzymuje bezpłatne kserokopie wszystkich odnalezionych dokumentów dotyczących jego osoby.

Efektywność kwerend personalnych (poza latami 1993 i 1994) wynosi około 50%. Szczegółowe dane zawiera tabela nr 3.

Ukazana wyżej panorama wykorzystania przechowywanej w CAW Kolekcji WKA świadczy o tym, że akta te „żyją” i są wszechstronnie wykorzystywane. Trzon unikalnej kolekcji WKA stanowi dokumentacja jeniecka i obozowa, obrazująca z niczym nie porównywalny ogrom zbrodni popełnionych na obywatelach polskich przez totalitarne systemy sąsiednich państw (komunistyczny i narodowosocjalistyczny). Jest ona wyjątkowa m.in. dlatego, że nie zawiera żadnych subiektywnych relacji i ocen osób poszkodowanych, a wyłącznie dokumenty wytworzone przez administracje aparatów przemocy. Jednocześnie jest to kolekcja żywa. Jak wspomniałam, na jej podstawie powstało już wiele poważnych dzieł naukowych, historycznych prac promocyjnych oraz setki publikacji popularnych i artykułów prasowych. Jest ona wykorzystywana także w celach dydaktycznych przez nauczycieli

akademickich wyższych uczelni, chociażby na studiach historycznych w WIH AON oraz przez różne urzędy i organizacje społeczne, dokumentujące zbrodnie popełnione na obywatelach nie tylko polskich oraz ścigające sprawców tych zbrodni. Część personalna tej kolekcji służy byłym jeńcom, więźniom, zesłańcom i ich rodzinom, m.in. podczas ubiegania się o świadczenia socjalne związane z uwięzieniem lub służbą wojskową.

Tabela 1
Zestawienie ilościowe spraw załatwianych w CAW w latach 1993-2000

Rok	WPLYNEŁO PISM			
	Ogółem do CAW	Związanych z informacjami z akt Kolekcji WKA		
		OGÓŁEM	Od osób prywatnych	Z instytucji państwowych i społecznych
1993	9984	23	19	4
1994	10925	131	114	17
1995	14793	462	419	43
1996	11538	801	706	95
1997	10997	985	772	213
1998	10890	1063	823	240
1999	12184	1253	1016	237
2000	8005	807	701	106
RAZEM	89316	5625	4570	1055

Tabela nr 2

Szacunkowe zestawienie poświadczeń wystawionych przez CAW na podstawie dokumentów z Kolekcji WKA

ROK	Liczba osób których dot. pisma	z tego		
		żołnierzy września 1939 r.	żołnierzy Armii Krajowej	represjonowanych z innych powodów
1993	37	7	22	8
1994	164	34	81	49
1995	517	81	214	222
1996	918	133	462	323
1997	1148	239	507	402
1998	1291	187	618	486
1999	1472	270	699	503
2000	1025	169	416	440
RAZEM	6572	1120	3019	2433

Tabela nr 3

Efektywność kwerend wykonywanych w CAW w oparciu o Kolekcję WKA

Rok	Udzielono odpowiedzi		Wydano stron kserokopii
	pozytywnych	negatywnych	
1993	5	32	5
1994	71	93	202
1995	253	264	1053
1996	452	466	3692
1997	585	563	5215
1998	682	609	7902
1999	738	734	8487
2000	527	498	4494
RAZEM	3313	3259	31050

SUMMARY

The Use of the Collection of the Army Archival Committee in Scientific Research and in Documenting of the Fate of the Poles in 1939-1958

Except for the basic functions of the Army Archival Committee which meant recognition, examination of the archival documents, copying and sending them to the country – it also co-operated with many national and foreign institutions. One of them was the Head Office of the National Archives, for which the Army Archival Committee made Xerox copies of 150 000 pages for the Polish-Russian editorial committee of the work: “Katyń. The Documents of the Crime”. Before the Xerox copies were sent to the country, they had been used by public prosecutor’s office clerks of the Russian Federation in Polish embassy in Moscow. The colonel Stefan Rodziewicz from the Military Public Prosecutor’s Office of the Russian Army has co-operated with the Army Archival Committee since October 1992. He made an investigation on Katyń issue. The Army Archival Committee made also an investigation in the archives and made Xerox copies of the documents for Polish Ministry of Home Affairs, the National Museum in Oświęcim, the Council of Memory Protection of the War and Martyrdom, the Department of Combatants and the Repressed.

Almost immediately when the documents were found in the Central Archives they were rendered accessible to the scientific research. In 1993-2000 at least 66 people used the collection of the Army Archival Committee (without its members or those using the documents outside the study. The wide range of topics for which the materials were used shows how valuable they are. The archive is a unique material allowing to show phenomena and problems connected not only with history and fate of the Poles and Poland. On the basis of the materials at least 25 doctor’s thesis, 15 thesis for assistant professors, many MA thesis and licentiates were written.

The fact of finding and copying by the Army archival Committee of many nominal rolls, files and personal documents of the war prisoners in the USSR allowed to document the fate of many ex-soldiers, war prisoners, exiles and their families which was later used by them to get reparations. In 1993-2000 as many as 89 316 requests found their place in the Central Military Archives, 5625 of which must have been documented on the basis of the research in the Materials of the Collection. The effectiveness of the personal research was 50%.